

ญาณวิทยาในวรรณคดีไทย

ความหมาย

ญาณวิทยาในวรรณคดีไทย (Epistemology in Thai Literature) หมายถึง การรู้ความจริง แหล่งกำเนิดของความรู้ และการทดสอบความจริงที่ปรากฏในวรรณคดีไทยสมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และ รัตนโกสินทร์

สาระญาณวิทยาในวรรณคดีไทย

ญาณวิทยา คือ วิชาที่ว่าด้วยการรู้ความจริง แหล่งกำเนิดของความรู้และการทดสอบความจริงในวรรณคดีไทยทั้งสี่สมัย คือ สุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ได้ให้ความรู้ด้านญาณวิทยาไว้ดังจะเสนอแต่ละยุคสมัยดังต่อไปนี้

วรรณคดีสมัยสุโขทัยให้ความรู้ ด้านญาณวิทยาไว้ตามที่ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า “รู้หลักแก่นแท้” นั้น คือความรู้จริง ดังข้อความที่ว่า “สังฆราชปราชญ์เรียนจบปิฎกไตร หลวก (รู้หลักฉลาด) กว่าปู่ครูในเมืองนี้แล” การรู้หลัก รู้แก่นแท้นี้ถือเป็นสิ่งสำคัญดังปรากฏในสุภาสิตพระร่วงความว่า “อย่าถือเอาตื่นกว่าลิก” และ “ตรีบริตรองปฏิบัติ” จน “เห็นรู้จะแจ้งใจเป็นอันดี”

สำหรับแหล่งของความรู้ นั้น ก็เรียนรู้จากครู อาจารย์ นักปราชญ์ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ เรียนรู้จากพระไตรปิฎกอันประกอบด้วย พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก คัมภีร์ต่าง ๆ ไตรเภทดังที่ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมีความว่า “วันเดือนดับ เดือนออก (ข้างขึ้น) แปรวัน

วันเดือนเต็ม เดือนข้าง (ข้างแรม) แปรวัน” ผูกปู่ครูเถรขึ้นนั่งเหนือขดาร์นี้สวดธรรมแก่อุบาสก “พ่อขุนรามคำแหง หาเป็นครูอาจารย์สั่งสอนไทยทั้งหลายให้รับรู้บุญธรรมแท้แก่คนอันมีในเมืองไทย”

ในสุภาสิตพระร่วง มีกลอนที่สะท้อนแหล่งความรู้ไว้ว่า “ผู้เฒ่าสั่งจงจำความ” “ครูบาสอนอย่าโกรธ” “พบสิ่งสรรพโอวาท ผู้เป็นปราชญ์พึงสดับ ตรีบริตรองปฏิบัติ โดยอรรถอันถ่องถ้วน แดงแลศเหตุเลือกล้วนเลิศอ้างทางธรรม แลเนา”

ข้อที่พึงสังเกตจากสุภาสิตพระร่วง นอกจากจะบอกแหล่งความรู้จากครูอาจารย์ นักปราชญ์แล้ว ที่สำคัญยังต้อง “ตรีบริตรองปฏิบัติ” ด้วยตนเองเป็นสำคัญ สำหรับนางนพมาศนั้นได้บรรยายแหล่งความรู้ไว้ว่า “อันสำหรับอภิบาลบำเรอเลี้ยงช้าน้อยนี้ บิดามารดา ท่านเลือกสรรเอาแต่คนมีศีลาจารวัตร ทั้งฉลาดในการวิชาช่างต่างๆ ให้พิทักษ์รักษาอยู่เป็นนิตย์จนช้าน้อยค่อยจำเจริญรู้พูด รู้เล่น หมูชนซึ่งเป็นผู้เลี้ยงจะได้ให้เล่นสิ่งนั้น ๆ เหมือนเด็กทั้งหลายหาได้ สอนให้เล่นแต่ร้อยกรอง วาดเขียน และชวนพูดเป็น กลบทกลกลอนเจือด้วยสุภาสิต ทุกวันคืนจนช้าน้อยมีขนมายุได้ 7 ขวบ พระศรีมหาโพธิ์ผู้เป็นบิดาก็ให้เล่าเรียนอักษรสยามพากย์และอักษรสันสกฤตได้ชำนาญชาญแล้วจึงให้เรียนพระพุทธรูปจน พอรู้ศัพท์ รู้แปลตามกลประโยคที่ตื่นๆ แล้วท่านก็ให้เรียนคัมภีร์ไตรเพท ให้รู้ลักษณะเอก โท ตรี จัตวา กากบาท ทันตฆาต ใต้คู่ ศ ษ ส ไม้ ม้วน ไม้มะลาย ประวิสรรชนีย์ ฝนทอง ฟองมัน นฤคหิต

ที่ขจรระ รัสสระสถิต ธนิต ครุ ลหุ อักษรระ สระ พยัญชนะ เห็นรู้จะแจ่มเจเนใจเป็นอันดี แล้วจึงสอนให้ตกแต่ง กลบทกลกลอน กาพย์ โคลง ฉันท์ ลิลิต ไว้วางถ้อยคำ สำนวนตามคตินักปราชญ์ ทั้งท่านให้เรียนคัมภีร์ ไตรวิชาตามตำหรับโหราศาสตร์ สอนให้ดูดวงดาว นพเคราะห์ นักชตฤกษ์จนรู้ลักษณะทายร้ายและดี”

การอ้างคัมภีร์ และครูอาจารย์เป็นแหล่งความรู้นี้มีปรากฏชัดเจเนในไตรภูมิพระร่วงทั้งในตอนบานแพนก และตอนอวสานพจน ดังข้อความที่ปรากฏ ดังนี้

บานแพนก

“พระไตรภูมิภคานี้ ๘ เอาออกมาจากแต่ พระคัมภีร์ใดบ้างสิ้น? เอามาแต่ในพระอรรถกถาจตุราคม ก็มีบ้างในอรรถกถาฐิกาพระอภิธรรมมาวดารก็มีบ้าง ในพระอภิธรรมสังคหก็มีบ้าง ในพระสมุ้งคลวิลาสินีก็มีบ้างในพระปัจจุสนธิก็มีบ้าง ในพระสารัตถปกกาลินีก็มีบ้าง ในพระมนโรฎปนุรณก็มีบ้าง ในพระสินตถาปกกาลินีก็มีบ้าง ในพระอรรถกถาฐิกา พระวินัยก็มีบ้าง ในพระธรรมบทก็มีบ้าง ในพระมหาวัคคก็มีบ้าง ในพระธรรมมหาภคาก็มีบ้าง ในพระมธูรัตถวิลาสินีก็มีบ้าง ในพระธรรมชาดกก็มีบ้าง ในพระชินาลังการก็มีบ้าง ในพระสารัตถทีปนิก็มีบ้าง ในพระพุททวงศก็มีบ้าง ในพระสารสังคหก็มีบ้าง ในพระมิลินทปัญหาก็มีบ้าง ในพระปาเลยยะก็มีบ้าง ในพระมหานิทานก็มีบ้าง ในพระอนาคตวงศก็มีบ้าง ในพระจரியปิฎกก็มีบ้าง ในพระโลกบัญญัติก็มีบ้าง ในพระมหากัลป์ก็มีบ้าง ในพระอรุณวดีก็มีบ้าง ในพระสมันเตปาสาทิกาก็มีบ้าง ในพระวิสุทธีมคคก็มีบ้าง ในพระลักษณะภคิธรรมก็มีบ้าง ในพระอนุฎิกาทิงธรรมก็มีบ้าง ในพระสาริริกพิณัจฉัยก็มีบ้าง ในพระ

โลหุปปีติก็มีบ้าง และพระธรรมทั้งหลายนี้เอาออกแลแห่งแลน้อยแลเอามาผสมกันจึงสมมติว่าไตรภูมิภคานี้

พระธรรมทั้งหลายนี้ เจ้าพระญาเลไทยอันเป็น กษัตริย์พงศ์ ดังฤแลมาผูก พระคัมภีร์ไตรภูมิภคานี้ ไล่? เพราะเหตุท่านนั้นทรงพระปิฎกไตรธรรม ๘ ได้ฟังได้เรียนแต่สำนักนิพระสังฆเจ้าทั้งหลายคือ พระมหาเถรมุณีพงศ์ เป็นอาทิครู เรียนแต่โอนมทัสสี และพระมหาเถรธรรมपालเจ้าบ้าง พระมหาเถรสิทธัตถเจ้าบ้าง พระมหาเถรพุททพงศ์เจ้าบ้าง พระมหาเถรปัญญา นันทะบ้าง เรียนแต่ราชบัณฑิตผู้หนึ่งชื่ออุปเสนราช บัณฑิตผู้หนึ่งชื่ออทรายราชบัณฑิต เรียนแต่ไกลด้วย สารพิสัยแต่พระมหาเถรพุททโฆษาจารย์ ในเมืองหริภุญไชย ผู้ใดจะปรารธนาสวรรค์นิพพาน จงสดับนินฟัง ไตรภูมิภคานี้ด้วยทำนุบำรุงอย่าได้ประมาทลัคนันดั่งนี้ จะได้พบพระศรีอารยโมตรีเจ้า เมื่อจะลงมาตรัสแก้ลัพ พัญญัตถญาณในโลกนี้แล”

อวสานพจน

“แต่นี้ไล่ไตรภูมิภคานี้เมื่อใดไล่? ปีระกา คักราช 23 ได้ในเดือน 10 เพ็ง วันพฤหัสบดีมฤคเศรียรนัค คัตรผู้ใดรังไล่? พระญาลิตัยผู้เป็นหลานปู่พระญา เลลิตัยผู้เสวยราชย์ในเมืองศรีลัชนาลัยแลสุโขทัย ผู้เป็นหลานแก่พระรามราชอันเป็นสุริยพงษ์ เมื่อได้กิน เมืองศรีลัชนาลัยอยู่ได้หกเข้า จึงไล่เพื่อความได้อรรถ พระอภิธรรม แลจะใคร่เทศนาเฉพาะแก่แม่เอาคนหนี จักใคร่จำเรียมพระธรรมโสธ ธรรมไตรภูมิภคานี้เอาออก แต่คัมภีร์ใดบ้างสิ้นอันว่าไตรภูมิภคานี้เอาออกแต่อัฐฐ กถาฐิกา พระจตุราคมนั้นละเล็กละน้อย อัฐฐกถาฐิกา พระอภิธรรมมาวดาร อัฐฐกถาพระอภิธรรมมัตถ

สังเคราะห์ในคัมภีร์ฝูงนี้ พระสมังคลวิลาสินี พระ
 ปปัญจสุทนี พระสารัตถปกิณิณี พระมนโธรปุณณิ พระลิ
 นัตถาปกิณิณี อัญญกถาฎีกา พระวินัยปิฎก พระธรรมมหา
 รตถกา พระมธูรัตตวิลาสินี พระชาตักกัญญกถา พระชินา
 ลังการ พระโพธิ์วงษ์ พระสารสังคหะ พระอภิธัมมัตถ
 ลังคหะ พระอภิธรรมมาตาร พระมิลินท์ พระธรรม
 ททยะ พระมหานิทาน พระพุทธวงษ์ พระอนาคตวงษ์
 พระจริยาปิฎก พระธรรมบท พระโลกบัญญัติ พระมหา
 กัลป์ พระอรุณวดีสูตร พระสมันเตปาสาทิกา พระวิสุทธิ
 มรรค พระลักษณะนาภิธรรม พระอนุปติกา พระโล กุบัติ
 พระสารีริกพันินฉัย พระธรรมฝูงนี้เอาออกแต่ละอันละ
 น้อยมาผสมกันจึงขึ้นชื่อไตรภูมิิกถา พระธรรมนี้พระ
 เจ้าลิทัยเป็นกษัตริย์พงษ์ หากเป็นครูเรียนในสำนักนิ
 พระมหาเถรอนิมทัสสี เรียนในพระมหาเถระธรรมบาล
 เรียนในพระมหาเถร สิทธิตถ เรียนในมหาเถรมนฉิงษ์
 เรียนในปรัชญาณทัสสเถร เรียนในอุปเสนราชบัณฑิต
 เรียนแต่ไกลด้วยสารพิสัยในมหาเถรพุทธโฆสจารย์
 ผู้อยู่ในเมืองทริภุญไชย”

**แต่กำเนิดความรู้ที่สำคัญยิ่งที่ปรากฏในไตรภูมิ
 พระร่วงนั้นมี 7 ประการคือ**

1. รู้ด้วยตา
2. รู้ด้วยหูฟัง
3. รู้ด้วยจมูกดมกลิ่น
4. รู้ด้วยลิ้นชิมรส
5. รู้ด้วยกายสัมผัส
6. รู้ด้วยร่างกายแต่่งให้รู้รสตันทา
7. รู้ด้วยใจรำพึง คำนึงคิด

ในบรรดาความรู้ที่เกิดจากแหล่งทั้ง 7 นี้ ความรู้

ที่เกิดจาก ตา หู ฟัง จมูกดมกลิ่น ลิ้นชิมรส กายสัมผัส
 “เป็นของจริงยิ่งกว่าใจเห็น”

เมื่อรวมแหล่งกำเนิดความรู้ทั้งปวงตามที่ปรากฏ
 ในวรรณคดีไทยสมัยสุโขทัยแล้ว สรุปได้ว่าความรู้ที่แท้
 จริงเกิดจาก “ตรัสตริตรองปฏิบัติ” “อันพิจารณาเห็น”
 จน “รู้จะแจ้งใจเป็นอันดีแล”

วรรณคดีสมัยอยุธยาให้ความรู้ด้านญาณวิทยา
 ไว้ตามที่ปรากฏใน (ลิลิตยวนพ่าย ว่า ตา หู ฟัง จมูก
 ดมกลิ่น ลิ้นชิมรส กายสัมผัส และใจคิด) ใน **ลิลิต
 พระลอ** มีข้อความว่า “ตาไปใจส่งแล้ สองพิพิศจงแท้
 ถี่ถ้วน เข็บกิจการ” อันมีความหมายว่า ด้วยตา และใจ
 คิดพิจารณา ก็เห็นความจริง การรู้แจ้งเห็นจริงด้วย
 ตนเองอันเป็นบ่อเกิดของการรู้ความจริงนี้ ในบทละคร
 เรื่อง **นางมโนห์รา** ก็มีกลอนกล่าวไว้ว่า “เหวยเหวย
 ตาพราหมณ์โหรา จะให้นางมาฟังด้วยหู จะให้นางมา
 ดูเอาแก่ตา”จน ลูกแจ้งใจแล้ว พระพันปี” ในวรรณคดี
 เรื่อง **สังข์ทอง** ของสมัยอยุธยาตอนปลาย

วรรณคดีสมัยธนบุรี ให้ความรู้ด้านญาณวิทยา
 ไว้ใน **ปาจิตกุมาร** กลอนอ่านว่า “เป็นแต่ฝันยังไม่มัน
 เหมือนตาเห็น”

“ตาเล่าก็เหมือนเอามาพูดอวด

มันยิ่งยวดเกินอย่างจะกฏหมาย

ไม่เชื่อตาก็ให้ถามเอาคำยาย

สงสัยใจไปดูให้เห็นเป็นขวัญตา”

“ฤาได้เห็นฤาอย่างไรท่านยายข้า

เห็นกับตาได้ยินกับหูจริงจริงหรือ

ฤาได้ข่าวคนมาเล่าเป็นความลือ

ถ้าเห็นจริงจะนับถือจนวันตาย”

“อันตัวตายายได้ไปดู
 รู้ก็รู้เห็นก็เห็นจึงกล่าวสาร
 จึงกราบทูลมุลจริงให้แจ้งการ”
 “ดูจนสุดในวิมุตติที่สังสัย”
 “จะไปเยี่ยมพอให้รู้เต็มหูตา”

ความที่ยกมานี้ชี้ให้เห็นว่าความจริงนั้นรู้ได้ด้วย
 ตาหู ฟัง จมูกดมกลิ่น ลิ้นชิมรส กายสัมผัส และใจคิด
 พิจารณาแล้ว “กรองสิ่งเกิดที่เหตุผล” จน “ประจักษ์
 ใจจริงจึงไม่คลั่งแคลง” “พระเห็นเหตุแจ่มแจ้ง ไม่แฝง
 ผีเอง”

ดังตัวอย่างการตรวจสอบความจริงในบทละคร
 เรื่อง **รามเกียรติ์** ของ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
 ตอน ท้าวมาลีราชว่าความ ดังนี้

๐ เมื่อนั้น	พระทรงทศธรรมรังสี
พิพากษาตัดสินคดี	ไม่ควรอรสูริตใจ
มิใช่แต่มาตุลี	เทวัญจันทรเทहांไหน ๆ
รู้เห็นเป็นสามภพไตร	เจ้าจิตใจผิดประเวณี
อันจะแคลงว่านางอยู่กลางป่า	นัดตาไปได้มารศรี
นั้นชอบแต่ผิวไม่มี	นาริตกอยู่เอกา
นี่ถามสีดาวว่าเจ้าลัก	ทศพัคตร์ว่าได้มาแต่ป่า
ฝ่ายรามว่าเป็นภรรยา	สืบเทवासุมพาที
กลับซัดให้การถึงเจ้า	ว่าลักพาเมียเขาหนี
เห็นว่าเจ้าลักเทวี	สีดาเป็นเมียรามมา
จึงปรึกษาให้เจ้าส่ง	คงแก่รามร่วมเสนาหา
คือผิตอย่างไรให้ว่ามา	ทำตามปรึกษาบัดนี้

การรู้ความจริงปรากฏใน **ปาจิตกุมาร** กลอนอ่าน
 ยังได้กล่าวถึงการรู้ความจริงด้วย “ทิพเนตร” และ
 “ญาณ” อีกว่า “แล้วแจ้งเห็นทิพเนตรแจ้งกระจ่าง”

“พระอาจารย์เล็งญาณก็แจ้งรู้” สอดคล้องกับที่ท้าวมาลี
 ราช “สอดส่องดู” ก็ทำให้รู้ความจริงได้ การจะมีทิพ
 เนตรได้ ก็ต่อเมื่อปฏิบัติธรรมเป็นอันดีแล้ว

วรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ ได้เสนอว่าการพิสูจน์
 ความจริงนั้นต้องกระทำด้วยตนเองจน “แจ้งประจักษ์
 ใจนา” ดังที่ อามุหะชันใน **นิทราชาคริต** เมื่อได้รับคำ
 สั่งสอนของมารดาที่ว่า

“เพื่อนกินสินทรัพย์แล้ว	แห่งหนี่
ทางายหลายหมื่นมี	มากได้
เพื่อนตายถ่ายแทนชี	วาอาตม์
หายากฝากผีไข้	ยากแท้จักหา”
อามุหะชันได้ทดลองพิสูจน์ด้วยตนเองดังความว่า	
“มารดากล่าวนี้	ควรนักร หนาเออย
แต่ลูกใครเห็นประจักษ์	จิตแท้
จักไปเที่ยวสู่ทัก	ถามไถ่
เพื่อจักสมคิดแม่	ไปได้ตามกรรม ฯ”
จากนั้นอามุหะชันก็ดำเนินการตามที่ได้คิด	
“กล่าวถ้อยคำเสร็จแล้ว	รีบออกจากบ้านแคล้ว
คลาดเข้าเขตต์คาม	
ถามหาเพื่อนทุกบ้าน	ตามระยะโดยด้าน
นำแล้หลังเมืองฯ”	
และก็ประจักษ์แจ้งเห็นจริงว่า	

“ป่วยการเปลืองแรงเรี่ยว เทียวทุกบ้านย่านทาง
 สางสืบเสาะทุกซอก ทางจรลจรรอกจรดล วนเวียนเทียว
 ทั่วจบ สบแก่คิดบิดพราง บางคนซ่อนกายมิด บางมีกิจ
 กังวล บางคนว่าจนยาก บางคนบักหน้าเบือน เชื้อน
 ฉันเช่นบรูจัก บถามทักปราศรัย บางคนใจร้ายรอง ให้
 ทบถองโบายตี ล้างไมตรีกรุณา ฝ่ายอามุเห็นวิกล ยล

ดูจุมารดา กล่าว ออกผะผ่าวรำพึง คะนึ่งนีกั้งเวช เหตุ
สิ้นทรัพย์อัปภาคย์ เพื่อนชักฉากทันตา จึงกลับมาบ้าน
ตน ทุกข์ทับทนโศกเศร้า เข้าห้องหับตนหาย ไปวางวาย
ทุกข์ร้อน เจ็บเร้งเจ็บจิตช้อน ออกโอดกอกอกเอย”

การจะสามารถมีทิพเนตรได้ก็ต่อเมื่อ “ปฏิบัติ
ธรรมเป็นอันดีแล้ว”

ในวรรณคดีไทยทุกยุคทุกสมัยล้วนแต่กล่าว
ถึงอริยสังขี อันเป็นความจริงสี่ประการของชีวิต
ตามที่ปรากฏเป็นตัวอย่างใน **ลิลิตยวนพ่าย** ว่า
ทุกขสังขี สมุทัยสังขี นิโรธสังขี มรรคสังขี

ทุกขสังขี คือ ปัญหา ข้อขัดแย้ง ข้อเดือดร้อน
ความเร่าร้อน ความทรมานทรมาย ความติดขัด

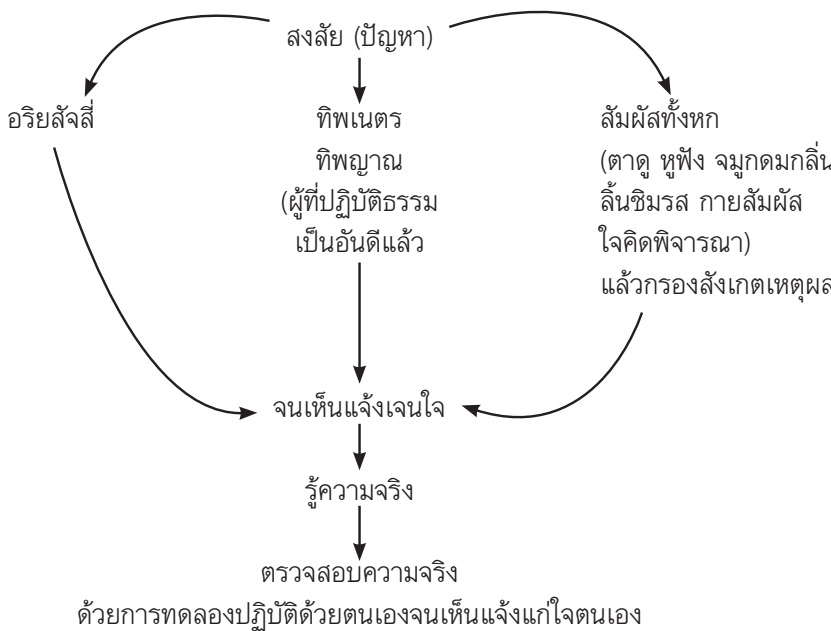
สมุทัยสังขี คือ สาเหตุของความทุกข์อันได้แก่
กิเลส คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความไม่รู้
เรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ความไม่รู้เรื่องกฎแห่ง
กรรม ความไม่รู้เรื่องอริยสังขี ความไม่รู้เหตุปัจจัยของการ
เกิดสรรพสิ่ง ต่าง ๆ

นิโรธสังขี คือ ความสิ้นสุดความทุกข์มีแต่ความ
สุข ความสงบ ความเย็น ไม่ทรมานทรมายใจ ไม่โลภ ไม่
โกรธ ไม่หลง เป็นสภาพที่มั่นคงเรียกว่า นิพพาน

มรรคสังขี คือ ทางปฏิบัติแปดประการร่วมกัน
ที่จะทำตนให้ถึงซึ่งนิพพาน คือ ความเห็นชอบ ความ
ดำริชอบ การพูดชอบ การกระทำชอบ การประกอบ
อาชีพชอบ ความเพียรชอบ การมีสติชอบ และการมี
สมาธิชอบ

มองอีกแง่หนึ่งอริยสังขีประการนี้ คือ วิธีการ
คิดแก้ปัญหาหรือการคิดค้นหาความจริงอย่างมีระบบ
เป็นขั้นเป็นตอน ด้วยการรู้ปัญหา วิเคราะห์สาเหตุของ
ปัญหา กำหนดเป้าหมายของการแก้ปัญหาหรือสภาพ
ที่สิ้นสุดของปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาอันเป็นรากฐาน
ของวิธีการแห่งปัญหาหรือวิธีการทางวิทยาศาสตร์
สามารถรู้ความจริงได้ด้วยวิธีการตามขั้นตอนทั้งห้า คือ
กำหนดปัญหา ตั้งสมมติฐาน รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์
ข้อมูล และสรุปความจริงจากข้อมูลที่วิเคราะห์ได้ว่า
เป็นไปตามสมมติฐานหรือไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

ญาณวิทยาในวรรณคดีไทยสามารถสรุปได้ดังภาพนี้

สรุป

จากการวิเคราะห์กรณีศึกษาในวรรณคดีไทย สามารถกล่าวได้ว่า การรู้ความจริงจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อมีความสงสัยมีปัญหาแล้วใช้ตา ดู หู ฟัง จมูกดมกลิ่น ลิ้นชิมรส กายสัมผัส ใจคิดพิจารณา แล้วกรองสิ่งที่เกิดที่เหตุผลจนเห็นแจ่มแจ้งเป็นอันดี หรือรู้ความจริง ด้วยอริยสังขลหรือทิพญาณ ดังที่รัชกาลที่สอง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพรรณนาไว้ในเรื่อง **สังข์ทอง** ว่า

“มาจะกล่าววาทไป ถึงท้าวสหัสสนัยน์ไตรตรึงษา ทิพอาสน์เคยอ่อนแต่ก่อนมา กระด้างดั่งศิลาประหลาดใจ จะมีเหตุมันมั่นในแดนดิน อมรินทร์เร่งคิดสงสัย จึงสอดส่องทิพเนตรดูเหตุภัย ก็แจ่มใจในนางรจนา” แล้วตรวจสอบความจริงด้วยการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง จนเห็นแจ่มแจ้งแก่ใจตนเอง

การนำมาใช้

1. การหาความจริงด้วยการแก้ปัญหาตามขั้นตอนทั้งสี่ของอริยสังขลนี้ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้นำมาใช้เป็นวิธีสอนเรียกว่า วิธีสอนตามขั้นทั้ง 4 ของอริยสังขล และท่านได้เสนอให้เป็นวิธีสอนแม่บทของครูไทย
2. การหาความจริงด้วยการแก้ปัญหาตามขั้นตอนทั้งสี่ของอริยสังขล เช่นกัน ศาสตราจารย์ ดร. สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ นำมาสร้างเป็นทฤษฎีบริหาร เรียกว่า การบริหารตามหลักอริยสังขล และได้ใช้บริหารงานวิชาการของสำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา ทำให้สร้างข้อสอบใหม่ ๆ ได้ใช้จนปัจจุบันนี้ เช่น แบบทดสอบวัดความซื่อสัตย์และใช้บริหาร

งานวิชาการของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จนสร้างมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ศูนย์องครักษ์ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก ได้สำเร็จ และสร้างหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่เป็นหลักสูตรแบบบูรณาการ ได้สำเร็จ ใช้มาจนปัจจุบันนี้

3. การแก้ปัญหาอย่างมีระบบตามขั้นตอนทั้งสี่ของอริยสังขลนี้ ควรนำมาใช้พัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาของไทยให้มีทักษะการรู้คิดในการแก้ปัญหา เพราะทักษะดังกล่าวนี้เป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญของผู้เป็นผู้บริหาร ผลการวิจัยของ อรรถ ปรารภริปูตะลุง (2553) พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาไทยมีทักษะดังกล่าวนี้ต่ำมากจากคะแนนเต็ม 8 สอบได้เพียง 1.4 เท่านั้นควรต้องรีบพัฒนาอย่างยิ่ง
4. สัมผัสทั้งหกนั้น ได้แก่ ตา ดู หู ฟัง จมูกดมกลิ่น ลิ้นสัมผัส กายสัมผัส และใจคิดพิจารณา แล้วกรองด้วยเหตุผลจนเห็นความจริง รู้ความจริงและตรวจสอบความจริงด้วยการปฏิบัติด้วยตนเอง ควรนำมาใช้พัฒนาผู้เรียนของไทยทุกระดับให้เป็นบุคคลผู้มีลักษณะดังกล่าวนั้นก็ทำให้ได้คนไทยที่มีคุณภาพ
5. วิธีการแก้ปัญหาตามขั้นตอนทั้งสี่ของอริยสังขลได้แก่
  1. การกำหนดปัญหา(ทุกข์) 2. การวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา (สมุทัย) 3. การกำหนดเป้าหมายของการแก้ปัญหา (นิโรธ) และ 4. วิธีการแก้ปัญหา (มรรค) การนำมาบรรจุในหลักสูตรการศึกษาของไทยเพื่อพัฒนาคนไทยให้สามารถแก้ปัญหาเป็นอย่างมีระบบตามสี่ขั้นตอนของอริยสังขล

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์

บรรณานุกรม

- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2551). **ประวัติศาสตร์แห่งชาติ “ซ่อม” ฉบับเก่า “สร้าง” ฉบับใหม่**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2549). **ปรัชญาในวรรณคดีสมัยสุโขทัย**. กรุงเทพมหานคร : SUNPRINTING.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2549). **ปรัชญาในวรรณคดีสมัยอยุธยา**. กรุงเทพมหานคร : SUNPRINTING.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2549). **ปรัชญาในวรรณคดีสมัยธนบุรี**. กรุงเทพมหานคร : SUNPRINTING.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2547). **ปรัชญาในวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพมหานคร : SUNPRINTING.
- อรรถ ปรดาปริปุตตะลุง. (2553). **ตัวแปรเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้อำนวยความสะดวกที่ส่งผลกระทบต่อระดับคุณภาพ การบริหารงานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**. วิทยานิพนธ์ ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา). นครราชสีมา : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.